

АНОТАЦІЯ

Лі Хан. Формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено теоретико-експериментальному дослідженню проблеми формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Ґрунтуючись на розумінні творчої педагогічної позиції учителя-вихователя як фундаментальної науково-педагогічної категорії, що являє собою складну інтегративну професійну характеристику особистості педагога та детермінує високопродуктивну педагогічну працю, було визначено її сутність та зміст у контексті професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. У дослідженні поняття «творча педагогічна позиція майбутнього вчителя образотворчого мистецтва» потрактовується як складне інтегративне динамічне особистісно-професійне новоутворення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва аксіологічного характеру, що зумовлює успішність професіоналізації його особистості, сприяє набуттю актуальних художньо-педагогічних компетенцій, забезпечує ефективність навчально-творчої діяльності студента та відображає його сформовану систему творчих ставлень до художньо-педагогічних явищ, до учнів, до себе та інших суб'єктів педагогічного процесу в єдності ціннісно-мотиваційних, змістово-когнітивних, творчо-операційних, особистісно-рефлексивних аспектів.

Теоретично обґрунтовано компонентний склад творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Ціннісно-мотиваційний компонент творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва відображає сформовану в студента систему його професійно-педагогічний цінностей і ціннісних орієнтацій у поєднанні з виробленим мотиваційним комплексом оволодіння педагогічною професією. Змістовно-

когнітивний компонент творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва охоплює комплекс психолого-педагогічних, дидактико-технологічних і методичних знань, що детермінують творчу педагогічну позицію студента, на основі яких відбувається функціонування мисленнєвої сфери майбутніх учителів образотворчого мистецтва у поєднанні художньо-образного, педагогічного, творчого видів професійного мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Творчо-операційний компонент творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва наповнюється набутим комплексом професійно-педагогічних умінь та проявами різноманітних видів творчої активності студентів. Особистісно-рефлексивний компонент творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва засвідчує стан особистісно-творчого розвитку студента та його здатності до професійної рефлексії педагогічних явищ й саморефлексії власних педагогічних дій, професійних досягнень, домагань тощо.

Розроблено систему критеріїв сформованості творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва відповідно до визначених у дослідженні сутності, змісту і структури феномену (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-мисленнєвий, практико-суб'єктний, індивідуально-оцінний), а також комплекс їх показників та рівні (креативний – високий, оптимальний – достатній, адаптивний – середній, репродуктивний – недостатній).

Розроблено та обґрунтовано методичні основи формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва, котрі представлено як систему науково-педагогічного забезпечення означеного процесу, побудовану на обраних науково-педагогічних підходах (особистісно-діяльнісному, компетентнісному, аксіологічному, креативному), визначених педагогічних принципах (рефлексивності; гуманізації; систематичності та послідовності; свідомості, активності, самодіяльності; індивідуалізації) і виокремлених педагогічних умовах (вироблення ціннісно-сміслового ставлення до творчої педагогічної позиції як чинника здійснення ефективної професійної діяльності; створення творчого освітнього середовища; стимулювання творчої активності та ініціативності шляхом залучення до різних

видів навчально-творчої діяльності; активізація рефлексії та саморефлексії власної творчої педагогічної позиції). Спроектовану систему було зrealізовано як практико зорієнтовану організаційно-методичну модель, що складається з цільового, методологічного, змістово-процесуального та оцінно-результативного блоків-компонентів.

Доведено ефективність розроблених методичних основ формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва шляхом поетапного їх впровадження (мотиваційно-орієнтаційний, когнітивно-змістовий, креативно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний етапи), що передбачало комплекс цілеспрямованих взаємопов'язаних послідовних експериментальних педагогічних дій, які скеровувалися на формування визначених структурних компонентів творчої педагогічної позиції та забезпечили позитивну динаміку рівнів сформованості досліджуваного феномену у майбутніх педагогів-бакалаврів з образотворчого мистецтва.

Імперативним елементом й організаційною основою дослідно-експериментальної роботи на усіх етапах формування творчої педагогічної позиції виступив навчальний курс «Педагогічна творчість». Основними формами організації навчання стали лекційні, семінарські та лабораторні заняття з використанням технологій проблемного та діалогічного навчання, інтерактивних технологій, а саме: методів проектів, портфоліо, фасилітованої дискусії, «дерева рішень», ажурної пилки, методу розв'язання педагогічних задач та ситуацій, методу аналізу ситуацій, методу мозкового штурму, кейс-методу, методу ситуативного моделювання; рольових, ділових та творчих ігор, які добирались відповідно до поставлених на кожному етапі експериментальних завдань.

У ході експериментальних впливів на формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва також було продуктивно використано можливості позааудиторної роботи, а саме організовано роботу педагогічного клубу «Моя творча педагогічна позиція», у процесі діяльності якого особлива увага приділялася використанню активних групових методів та

прийомів (сторітеллінг, імітаційно-ігрове моделювання, педагогічний кінозал, дискусія, дидактичні та рольові ігри тощо).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *вперше: здійснено* цілісний науковий аналіз проблеми творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва; *розроблено* методичні основи формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки *та експериментально* перевірено їх ефективність; *запропоновано й обґрунтовано* компонентний склад творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва; *розроблено* систему критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного феномена в студентів ЗВО; *уточнено* сутність поняття «творча педагогічна позиція майбутнього вчителя образотворчого мистецтва»; *удосконалено* педагогічне забезпечення формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки; методи, форми і прийоми формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі професійної підготовки; *подальшого розвитку* набули положення щодо шляхів вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ЗВО, а також засоби комплексної діагностики сформованості досліджуваної інтегральної характеристики майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю впровадження методичних основ формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва творчої педагогічної позиції у практику роботи вищої педагогічної школи; використанням теоретичних положень та експериментальних даних для оновлення й збагачення змісту та вдосконалення навчально-методичного забезпечення психолого-педагогічних дисциплін, а також при проведенні позааудиторних видів роботи зі студентами вищих мистецько-педагогічних закладів освіти, організації їх самостійної та самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: творча педагогічна позиція, майбутній учитель образотворчого мистецтва, система творчих ціннісно-смыслових професійних

ставлень, методичні основи, науково-педагогічне забезпечення, організаційно-методична модель, професійно-педагогічна підготовка, заклад вищої освіти.

ABSTRACT

Li Hang. Shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 Education and Pedagogical Sciences, field of knowledge 01 Education / Pedagogy. – National Pedagogical Drahomanov University, Kyiv, 2021.

The thesis research is dedicated to theoretical and experimental study of the issue of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position. Referring to understanding the teacher's creative pedagogical position as the fundamental science and pedagogical category that represents a teacher's complex integrative professional characteristics determining the highly efficient pedagogical work, an attempt of defining its content and essence within the context of the future Fine Arts teacher's occupational activity was implemented.

That enabled our treating the notion of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position as a complex axiological-inherent integrative dynamic personalised occupational innovation of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position; this, in its turn, presupposes the effectiveness of the teacher's personal professionalization, contributes to obtaining instant artistic and teaching competences, facilitates the productivity of the students' training and artistic activity and reflects their determined creativity system towards the artistic and pedagogical phenomena, as well as to their learners, to themselves and to other teaching process individuals within the unity of value and motivational, content and cognitive, creativity and operational, personalised and reflexive aspects.

The component structure of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position (value and motivational, content and cognitive, creativity and operational, personalised and reflexive) was theoretically justified.

The value and motivational component of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position reflects the system of student's occupational and pedagogical values and value orientations combined with the elaborated motivational complex of the grasp of teaching activity. The content and cognitive component of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position comprises the complex of psychology and pedagogical, didactic and technological, methodological knowledge determining the student's pedagogical position and being the basis for the future Fine Arts teacher's thinking sphere functioning in accordance with artistic and image-bearing, pedagogical, creative types of the future Fine Arts teacher's occupational thinking. Creativity and operational component of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position is fulfilled via the obtained complex of professional and pedagogical skills alongside with manifestations of various types of the student's creative activeness. Personalised and reflexive component of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position witnesses the state of the student's individual and creative development, as well as his ability of occupational reflexion of pedagogical phenomena and self-reflexion of personal pedagogical actions, professional achievements, endeavours, etc.

The criteria system (value and motivational, information and intellectual, practical-subjective, individually-evaluative), indicators and levels (creativity – high; optimum – sufficient; adaptive – medium; reproductive – insufficient) denoting the level of the phenomenon under consideration and referring to higher educational institutions students were elaborated.

Methodological basis of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position were also worked out and justified; they are introduced as a system of science and pedagogical support for the aforementioned process being based on the selected science and teaching approaches (personalised practical, competence-related, axiological and creative) as well as the defined pedagogical principles (the ones of reflexivity; humanisation; systematic character and consistency; consciousness, activeness and self-activity; individualisation) and the specific teaching criteria (elaborating value- and sense-based attitude to creative pedagogical position as a factor of implementing the effective occupational activity; building the creative educational environs; stimulating creative activeness and initiative via involving in various types of teaching and creative activity; activating

reflexion and self-reflexion of personal creative pedagogical position); the system under consideration is implemented as a practically oriented organisational methodological model comprising the following block components: target-oriented, methodological, content- and process-related, evaluative-resultative.

The effectiveness of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position via phased (motivational and orientational; cognitive and content-related; practical creativity-oriented; personalised reflexive stages) implementation of the elaborated methodological basis was justified; this, in its turn, presupposed a complex of goal-oriented and mutually related consistent experimental teaching practices focusing the students on shaping the structural components of their creative pedagogical position and secured the dynamics of the levels of the abovementioned phenomenon for the future Fine Arts bachelor teachers, starting from the lowest level and leading up to the highest one.

The imperative element and organisational basis of research and experimental work at all the stages of shaping the creative pedagogical position is represented by teaching course Pedagogical Creativity. The key forms of the course management are lectures, seminars, laboratory classes being conducted in accordance with problematic and dialogical teaching technologies, interactive technology; project methodology, portfolio, facilitative discussion, the decision tree, open-work carving, the method of solving pedagogical tasks and situations, the method of situational analysis, the brainstorming method, case methodology, situational modelling method; role-play, business and creativity games being selected in correspondence with the tasks set at each stage.

In the course of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position the opportunities of extra-curricular activities were implemented, in particular pedagogical club *My Creative Pedagogical Position*, in the activity process of which special attention was paid to using active group methods and devices (story-telling, imitation and gaming modelling, pedagogical cinema hall, discussion, didactic games, role-play, etc.).

The scientific novelty of the obtained results lies in the following: *for the first time ever*, the overall research analysis of the issue of the future Fine Arts teacher's

creative pedagogical position *was accomplished*; the methodological basics of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position within the occupational training process *were elaborated*, and their effectiveness was *experimentally* checked; the component structure of the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position *was suggested* and *justified*; the system of criteria, markers and levels of the research phenomenon for students of higher educational institutions *was worked out*; the essence of «the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position» *was specified*; methodological support of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position within occupational training process, i.e. the methods, forms and devices of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position within occupational training process, *were perfected*; the statements referring to the ways of perfecting professional and pedagogical skills of the future Fine Arts teachers in higher educational institutions, as well as complex diagnostics means of the future Fine Arts teacher's integral characteristics under research, obtained *further development*.

The practical significance of the research results is determined by the opportunity of implementing the methodological basis of shaping the future Fine Arts teacher's creative pedagogical position in higher educational institutions' practical activity; involving theoretical terms and experimental data in innovating and broadening the content and perfecting teaching and methodological support for Psychology and Pedagogy subjects, as well as in conducting extra-curricular activity for higher Arts institutions students and in organising their autonomous and self-study work.

Key words: creative pedagogical position; the future Fine Arts teacher; the system of creative value and sense occupational attitudes; methodological basis; science and teaching support; organisational methodological model; occupational teachers' training; a higher educational institution.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Лі Хан. Сутність і зміст творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя / Лі Хан // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Сер.16.

Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – Вип. 29 (39). – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 20-25.

2. Лі Хан. Характеристика структурної організації творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Лі Хан // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Сер.16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – Вип. 30 (40). – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – С. 11-16.

3. Лі Хан. Методологічні підходи до формування творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва /Лі Хан // Витоки педагогічної майстерності : наук. журнал / Полтав. Нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Випуск 23. – Полтава, 2019. – С. 140-145.

4. Лі Хан. Діагностика сформованості творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Лі Хан // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб.наук.праць / Заг. редакція – проф. Матвієнко О.В., укладач – канд. пед. наук, доц. Кудіна В.В. – Київ : Вид. центр КНЛУ. – № 1 (59), 2019. – С.20-26.

5. Li Hang. Conceptual and methodological model of shaping the prospective visual arts teacher's artistic pedagogical philosophy / Li Hang // Modern Science. – Moderni veda. Praga. – Ceska republika, Nemoros. – 2019. – № 6. – P. 123-131.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Лі Хан. Творча педагогічна позиція вчителя образотворчого мистецтва у сучасній науковій проекції / Лі Хан // Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього : збірник матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30-31 березня 2017 р. / ред. колегія : В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало ; укл. Н.В. Гузій. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 165-168.

7. Лі Хан. До проблеми формування педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Лі Хан // Теоретичні та практичні аспекти управлінської діяльності у сфері культури і мистецтв : зб. матеріалів наук.-

практ.конф. з міжнар. участю (м. Київ, 26 жовтня 2017 р.). – Київ : ІППООД НАПН України. – С. 30-32.

8. Лі Хан. Творча активність як важлива характеристика професійно-педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Лі Хан // Педагогіка музичного мистецтва, художньої культури та хореографії у контексті інтернаціоналізації освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 8-10 листопада 2017 р.) / Відповід. редактор Н.А. Сегеда. – Мелітополь : ФОП Однорог Т.В. – С. 57-60.

9. Лі Хан. Критеріально-рівнева система сформованості творчої педагогічної позиції майбутніх учителів зображувального мистецтва / Лі Хан // *Advances of science : Proceedings of articles the international scientific conference.* – Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018. – P. 1567-1579.

10. Лі Хан. Професійне мислення як когнітивна основа творчої педагогічної позиції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Лі Хан // Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів : Матеріали V наук.-практ. конф. 22-23 травня 2019 р. / За заг.ред. Романовського О.Г. – Харків : НПУ «ХП», 2019. – 178-181.

11. Лі Хан. Творча педагогічна позиція як чинник педагогічного професіоналізму майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Н.В.Гузій, Лі Хан // Світоглядні горизонти місії вчителя Нової української школи : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції : збірник наукових праць / О.А. Галіцан, І.А. Княжева. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2019. – С. 50-51.

12. Лі Хан. Характеристика основних принципів формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів образотворчого мистецтва Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика : матеріали X Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (Умань, 26.листопада 2019 р.). – Умань : Візаві, 2019. – С. 13-18.